

SPRÁVA O MLÁDEŽI

iuventa

2014

alebo Ako sa na Slovensku žije mladým ľuďom?

Názov: Správa o mládeži

Jazyková korektúra: Mgr. Mária Berdisová

Vydavateľ: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže

Grafika: Ing. arch. Tamara Kostovská

Tlač: DOLIS, s.r.o.

Rok vydania: 2014

Náklad: 1.500 ks

Dokument zostavila IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže pre účely
Konferencie o mládeži, ktorá sa konala 18. – 19. marca 2014 v Bratislave

POČET MLADÝCH LÚDÍ KLESÁ

Podľa údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky mala k 30. júnu 2013 Slovenská republika 5 410 836 obyvateľov, z toho 1 963 986 ľudí vo veku do 30 rokov (36,30 %). Oproti roku 2010 klesol počet mladých ľudí o 4,38 %.

VZDELÁVANIE A PRÍPRAVA NA TRH PRÁCE

Cieľom vzdelávania nemôže byť príprava dokonalých zamestnancov pre jednotlivých zamestnávateľov, ale skôr takých zamestnancov, ktorí sa budú vedieť adaptovať na rýchlo meniacu sa realitu pracovného trhu. Nesúlad medzi vzdelávaním a potrebami na trhu práce sa odráža aj v miere nezamestnanosti absolventov. Najvyššia miera nezamestnanosti (45,10 %) bola u absolventov učebných odborov v poľnohospodársko-lesníckych a veterinárnych odboroch. Najnižšia miera nezamestnanosti (10,40 %) bola u absolventov lekárskeho a farmaceutického odboru.

Výsledky vzdelávania aj z perspektívy trhu práce sledujú medzinárodné štúdie PISA. Slovensko je v oblasti matematickej gramotnosti na úrovni priemeru krajín OECD, v oblasti čitateľskej a prírodovednej gramotnosti je však pod priemerom krajín OECD. Na najnižšej úrovni v čitateľskej gramotnosti, ktorá sa pokladá za riziková, keďže ovplyvňuje schopnosť mladých ľudí sa ďalej vzdelávať, sa umiestnilo až 53,50 % dievčat a 67,50 % chlapcov stredných odborných učilišť bez maturity.

Potrebu posilniť rôznorodé vzdelávacie príležitosti potvrdzuje aj prijatie Deklarácie o uznávaní prínosu neformálneho vzdelávania v práci s mládežou, ktorú podpísalo viac ako 40 zamestnávateľov

a predstaviteľov vzdelávacích inštitúcií a Memorandum o spolupráci pri rozvoji ďalšieho vzdelávania.

Systém formálneho vzdelávania stále nedostatočne zohľadňuje potreby mladých ľudí v 21. storočí. Pedagógom chýbajú kompetencie na vytváranie prostredia podporujúceho učenie sa a v školách stále dominujú vonkajšie nástroje motivácie. Školám chýba odborná podpora pri procese riadenia zmeny. Aj keď sú vytvorené isté možnosti výberu obsahu, rozsahu a dodávateľov vzdelávania, konzultácií a koučingu, ich skutočné využívanie v praxi je stále neuspokojivé.

Žiaci a študenti nie sú vedení k hodnoteniu samých seba, k poznaniu svojich možností a schopností pre ďalší kariérny rast, pre výber svojho budúceho povolania, čo vedie k neadekvátnemu rozdeleniu mladých ľudí hlavne na stredné a vysoké školy. Maturantská elita smeruje na vysoké školy do zahraničia, kvalita študentov a absolventov slovenských vysokých škôl a univerzít je preto otázna.

V budúcnosti bude dôležité vytvoriť taký systém celoživotného vzdelávania, ktorého súčasťou bude funkčné prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania mládeže, ako aj ich vzájomné dopĺňanie sa.

Aký názor majú mladí ľudia na školstvo a vzdelávanie?

„V škole mi chýbali vzory. Učitelia prišli, odučili si, a hoc to urobili dobre..., na Slovensku sa učia predmety, neučia sa deti... a hlavne, čo nám v škole nikto nepovedal, že sme slobodní a že vo svojom živote môžeme robiť, čo chceme. Také je nastavenie školstva. Nejaká inšpirácia, motivácia – niečo, v čom Američania excelujú, my zlyhávame.“ **Boris (24), podnikateľ**

„Školský systém, podľa môjho názoru, nutne potrebuje zmenu. Úroveň vzdelania klesá, rovnako aj počty detí a žiakov, a školy bojujú o deti, a nie naopak ako v minulosti. A je veľmi málo praxe na mnohých školách, a ak aj nejaká je, tak nie je často na takej odbornej úrovni, ako by mala byť.“ **Štefan (24), mladý vidiečan**

„Snažím sa len prejsť ročník s čo najlepším priemerom. Vzdelávanie mám rozdelené na to školské a to moje – vlastný osobnostný vzdelávací plán, zaujímajú ma rôzne veci od psychológie cez marketing, jazyky a pod.“ **Pavol, (19), občiansky aktivista**

„Posledné dva roky vysokej som urobil za jeden... Štátnice ako dôkaz, že som počúval prednášky? Tak to mi nedávalo zmysel... Dnes to nie je o titule. Záleží na vedomostiach. Bez titulu – troch písmeniek a bodky – by som sa bol obíšiel.“ **Boris (24), podnikateľ**

„Školský systém vyžaduje veľa memorovania a učenia naspamäť. Málo pripravuje pre ozajstný život.“ **Evka (17), z náhradnej rodiny**

„Škola by sa mala zamerať viac na poskytovanie praxe. Ak skončím školu, budem absolventka a zamestnávateľ ma nebude chcieť, lebo nebudem mať prax. Takže neustála teória je bez praxe neefektívna.“

Mirka (25), pracujúca študentka vysokej školy

ZAMESTNANOSŤ

Mladí ľudia na svojej ceste k dospelosti čelia rôznym výzvam, ale niet v súčasnosti väčšej, ako nájsť si uspokojivé zamestnanie. Počet evidovaných nezamestnaných mladých ľudí do 29 rokov na Slovensku dlhodobo rastie. Kým v roku 2010 ich bolo 117 282, ku koncu roka 2012 už počet evidovaných nezamestnaných mladých ľudí vzrástol na 140 137. Tieto čísla nezarátavajú mladých ľudí, ktorí sú mimo evidencie úradov, a ani tých, ktorí odišli zo Slovenska za prácou. Slovensko sa nachádza na šiestom mieste krajín Európskej únie s najvyššou mierou nezamestnanosti mladých ľudí (33,60 %). Dôležitým indikátorom vážnosti situácie je podiel mladých ľudí, ktorí neštudujú, nepracujú a ani sa inak nevzdelávajú (tzv. NEET = not in education, employment or training), ktorých je na Slovensku 18,70 % (Európsky priemer v roku 2011 bol 15,40 %).

Zamestnávateľia sa dlhodobo sťažujú na nízku úroveň nielen odborných, ale aj sociálnych kompetencií mladých ľudí. Uprednostňujú preto skúsenejších zamestnancov a mladí ľudia sa dostávajú do začarovaného kruhu, kedy nemajú príležitosť nadobudnúť požadované skúsenosti. Vysoká nezamestnanosť spôsobuje, že mladí ľudia akceptujú aj zamestnanie požadujúcu nižšiu kvalifikáciu. Nedostatok uspokojivej (či akejkoľvek) práce prispieva k sociálnemu napätiu a nevraživosti mladých ľudí k iným generáciám.

Novela Zákona o službách v zamestnanosti v roku 2013 priniesla niekoľko zmien, ktoré majú prispieť k riešeniu zamestnanosti mladých, ako napríklad úpravu podmienok absolventskej praxe, rôzne príspevky na vzdelávanie, cestovanie za prácou a pod. Na základe odporúčani Rady ministrov EÚ o zavedení záruk pre mládež sa aj na Slovensku pripravuje plán ich implementácie, ktorý má zaručiť, že každý mladý človek do 4 mesiacov po skončení školy dostane ponuku zamestnania alebo ďalšieho vzdelávania.

V oblasti verejných služieb zamestnanosti stále pretrváva potreba poradenstva, mentoringu a sprevádzania mladých ľudí na ich ceste za zamestnaním, a to osobitne tých skupín mladých ľudí so sťaženou pozíciou v spoločnosti, ako napríklad deti a mládež z detských domovov alebo mládež so zdravotným postihnutím. Zamestnávateľia potrebujú väčšiu motiváciu k otvorenejšiemu a podpornejšiemu prístupu k mladým ľuďom pri ich prijímaní do zamestnania.

Výzvou je zvyšovanie kvality odborného školstva a najmä problematika odbornej praxe, ktorá by mladým ľuďom umožnila lepšiu pripravenosť na vstup do prvého zamestnania. Nemenej dôležitou výzvou je kvalita kariérového poradenstva, kde je dôležitá predovšetkým spolupráca rôznych aktérov, ktorí sa na vzdelávaní a príprave mladých ľudí pre vstup na trh práce podieľajú.

Aký názor majú mladí ľudia na zamestnanie a prácu?

„Som blízhenec a jedna osoba vo mne si hovorí, keď prídem domov a mám plnú chladničku, že, waw, mám robotu a koľko mladých nemá a aké to musí byť nemať príjem. Ale tá druhá osoba vo mne si hovorí, prečo nemať robotu, ktorá by ma naplňovala viac?“ **Štefan (24), mladý vidiečan**

„Napríklad, odo mňa sa očakáva, že by som mala vedieť zriadiť assessment centrum – podľa papiera. Ale na škole sme s týmito nikdy nemali skúsenosť, preto by som to nevedela nijako uchopiť. Viem to podľa knižky, ale neviem to v praxi.“ **Oľga (26), migrantka**

„Je veľa dôchodcov, ktorí poberajú dôchodky a zároveň pracujú a držia tak potenciálne miesta pre mladého človeka.“ **Martin (27), zdravotne postihnutý**

„Šikovní ľudia sa väčšinou pretlačia alebo ľudia s kontaktmi, lebo kontakty sú veľký faktor pri tom, či sa človek zamestná.“ **Patrik (24), študent a aktivista**

„Mladí ľudia sa nemajú šance zamestnať, ak nemajú vplyvných známych.“ **Evka (17), mladá Rómka z náhradnej rodiny**

TVORIVOSŤ A PODNIKAVOSŤ

Väčšina mladých ľudí na Slovensku uprednostňuje pozíciu zamestnanca a iba každý tretí mladý obyvateľ Slovenska by sa radšej stal podnikateľom. Ak už sa rozhodnú pre kariéru samozamestnávateľa, láka ich najmä pocit osobnej slobody a sebarealizácie (56 %) a sloboda rozhodovania (27 %). Takmer dve tretiny mladých ľudí si myslí, že je nereálne, aby začali v nasledujúcich piatich rokoch podnikáť alebo sa tým v budúcnosti živil. Najväčším dôvodom pre toto tvrdenie je najmä nedostatok finančných zdrojov na začiatok a rozvoj podnikania. Druhou najčastejšou prekážkou je dobrý podnikateľský nápad a 35 % mladých ľudí si myslí, že im chýba potrebná kvalifikácia a skúsenosti.

Takmer polovica mladých podnikateľov (45 %) súhlasí s tvrdením, že školské vzdelanie im dalo zručnosti a know-how potrebné na štart podnikania, no iba 32 % súhlasí s tým, že školské vzdelanie v nich vzbudilo záujem pre kariéru podnikateľa. Viac ako štvrtina mladých podnikateľov „vhupla“ do podnikania bez akéhokoľvek posudzovania svojho nápadu a až tretinu mladých podnikateľov k biznisu viedol ich koniček alebo ich predchádzajúca práca v pozícii zamestnancov.

Viac ako tri štvrtiny mladých podnikateľov má záujem o stretnutia so skúsenejšími podnikateľmi. Zároveň platí, že čím mladší je začínajúci podnikateľ, tým je jeho záujem o tieto stretnutia väčší. 73,77 % oslovených mladých ľudí si myslí, že pre mladého podnikateľa je dôležitejší kvalitný mentoring ako prístup k zvýhodneným finančným zdrojom.

Z pohľadu verejnej správy je problémom málo efektívna koordinácia podpory podnikania. Je

potrebné prepojiť výchovu a vzdelávanie k podnikaniu na školách s celoživotným vzdelávaním a s poradenskými programami pre malých podnikateľov a podpornými aktivitami zameranými na mladých ľudí. Podporu mladých podnikateľov je potrebné zamerať na mentoring, pri ktorom im úspešní podnikatelia odovzdajú svoje skúsenosti s rozvojom a riadením podnikania, alebo vytvoriť priestor, kde si skúsenosti budú vymieňať podnikatelia vzájomne.

Aký názor majú mladí ľudia na podnikavosť a podnikanie?

„Nemám rád, keď niekto nado mnou stojí. z toho hľadiska by som volil podnikanie.“ **Pavol (19), dobrovoľník a aktivista**

„Štát by mohol pomáhať dotáciami alebo trebárs otvoriť školu podnikania – napr. ak by som chcel podnikáť s farmou, mohol by mi nejaký podnikateľ v tejto oblasti ukázať na rok, ako možno podnikáť, ako sa to dá robiť a pod.“ **Števo (24), mladý vidiečan**

„Neviem si predstaviť, že by som to mala robiť. Nemyslím si, že mám na to predpoklady, ani sa mi to nechce robiť. Vidím, ako to na Slovensku funguje – ak chceš podnikáť, musíš mať niekoho za sebou.“ **Mirka (25), pracujúca študentka vysokej školy**

„Priestor na rozbehnutie vlastného biznisu tu vždy je. Ale to klasické podnikanie (živnostníci, malé firmy), im sa prostredie zhoršuje.“ **Patrik (24), študent a aktivista**

PARTICIPÁCIA

Participácia mládeže na veciach verejných a živote spoločnosti nie je len o práve voliť, byť volený a o aktivitách vo voľnom čase. Jej základom je právo mladých ľudí byť vypočutý a spolurozhodovať o veciach, ktoré sa ich týkajú. Aby však mladí ľudia mali sami odvahu a kompetencie zaujať takúto pozíciu, je potrebné ich na túto úlohu pripraviť.

Z prieskumov na európskej úrovni vyplýva, že z obyvateľov, ktorí sa nezúčastňujú volieb, na prvom mieste figuruje generácia vo veku 18 – 24 rokov, za ňou nasleduje veková skupina 25 – 29 rokov. Jedným z dôvodov je aj fakt, že politici venujú malú pozornosť témam, ktoré zaujímajú mládež, ako aj príprave opatrení zlepšujúcich kvalitu života mladých ľudí.

V roku 2010 kandidovalo do NR SR iba 252 zástupcov mládeže, pričom najčastejšie v novovzniknutých alebo malých, nezvoliteľných stranách. V roku 2012 došlo k značnému nárastu, pričom ich počet dosiahol úroveň 332 kandidátov. Hoci právo byť volený je podľa Ústavy SR priznané občanom už od veku 21 rokov, zastúpenie mladých ľudí v parlamente je dlhodobo nízke. Podiel poslancov mladších ako 30 rokov predstavoval v roku 2012 z celkového počtu 150 poslancov len 5 ľudí, z čoho 4 boli muži a 1 žena.

Trvalým trendom občianskej participácie je nezáujem o členstvo v mládežníckych organizáciách, spolkoch a pod. Mladí ľudia vo všeobecnosti nemajú záujem podieľať sa na programovej činnosti politických strán, a ak už chcú byť aktívni, preferujú účasť na volebnej kampani.

Škola a študentská samospráva sú veľmi perspektívnym priestorom na „učenie sa“ demokracii, občianskemu správaniu a občianskej zodpovednosti. Realita však ukazuje, že hoci legislatíva pozná inštitút žiackej školskej rady už od roku 2003, ich status a aktivity sú rôzne – len zriedkakedy sú skutočnou školou demokracie pre žiakov. Žiacke, študentské výbory, parlamenty, či inak nazvané samosprávne orgány nevstupujú vo väčšej miere do riadenia škôl, a ak sa vyjadrovali k obsahu a kvalite vzdelávania, bola to skôr výnimka.

Rozvoju participácie by pomohlo zabezpečenie systému konzultácií na všetkých úrovniach, aby mladí ľudia mohli ovplyvňovať veci, ktoré sa ich týkajú. Je žiaduce reagovať na nové formy participácie a rozvíjať ich potenciál. Základom je implementácia „e-Demokracie“ pre inštitúcie verejnej správy s cieľom zapojiť do občianskych aktivít väčší počet mladých ľudí, ktorí nie sú členmi mimovládnych organizácií.

Aký názor majú mladí ľudia na politiku a aktívnu účasť mládeže v spoločnosti?

„Základné veci sledujem v médiách, ale všeobecne som z politiky dosť frustrovaný ako väčšina ľudí na Slovensku, lebo nevidím nejakú perspektívu zmeny... Ja kvitujem každú aktivitu, ktorá sa vyvinie v prospech toho, aby sa mladí zapájali do politiky, ale reálne zapojenie mladých ľudí je minimálne a môžu toho ovplyvniť strašne málo.“ **Patrik (24), študent a aktivista**

„Keď vidím, ako to tu funguje, nemám chuť sa do politiky zapájať. Mladí ľudia nemajú šancu nič zmeniť.“ **Boris (24), podnikateľ**

„Tým, že niekto sedí od rána do večera cez víkend na Facebooku a pri hrách, tak nemôže hovoriť, že nemá dosť voľného času. Mali by si zdvihnúť svoj zadok a robiť niečo zmysluplnejšie. Ale to už ja nedokážem ovplyvniť a ani zmeniť.“ **Natália (16), z náhradnej rodiny**

„K politike sa vyjadrovať nebudem.“ **Matúš (23), študent a umelec**

„Mám pocit, že veľa ľudí sa bojí otvoriť si ústa.“ **Natália (16), študentka z náhradnej rodiny**

„Politika? Sledujem...nadávam.“ **Alexandra (27), matka na materskej**

„Neverím politikom. Nepáči sa mi, že niečo hovoria ľuďom, no realita je iná.“ **Jano (24), bezdomovec**

MLÁDEŽ A SVET

Do tejto oblasti patrí príprava a aktivity mladých ľudí v oblasti globálneho vzdelávania, ktoré zahŕňa rozvojové vzdelávanie, environmentálne vzdelávanie, multikultúrne vzdelávanie, mierové vzdelávanie a vzdelávanie k ľudským právam. Patrí sem aj mobilita mladých ľudí, či už študentská, pracovná, alebo v oblasti neformálneho vzdelávania.

Mimovládne organizácie priniesli do škôl viacere témy, akými je napríklad problematika chudoby, spravodlivý obchod, zmena klímy, trvalo udržateľný rozvoj, či práva detí. Zamerali sa na školenia učiteľov, prípravu metodických príručiek, didaktických materiálov, videofilmov, či interaktívnych výstav a workshopov so žiakmi.

Z výskumov vyplynulo, že je potrebné ďalej posilňovať informovanosť a transparentnosť vo všetkých fázach rozvojovej spolupráce, aby sa zvýšila dôvera v jej účinnosť. Zároveň je potrebné vysvetľovať širší kontext a význam dlhodobých projektov, keďže verejnosť viac vníma iba bezprostrednú humanitárnu pomoc a menej si uvedomuje prepojenie situácie v iných častiach sveta s našou vlastnou situáciou.

Ďalšou oblasťou je mobilita mladých ľudí, ktorá pomáha pri získavaní interkultúrnej skúsenosti, pri poznávaní ľudských práv, potláčaní prejavov intolerance, xenofóbie, rozvoji solidarity a zároveň vytvára podmienky a podporu týchto princípov. Z prieskumu Eurobarometer vyplýva, že viac ako 70 % mladých pracovníkov si v súčasnosti uvedomuje, že ich kariéra si bude vyžadovať nejakú formu mobility.

Viacero faktorov prispieva k tomu, že mnohí mladí ľudia o pobyte v zahraničí ani nezačnú uvažovať: časový tlak dokončiť štúdiá alebo odbornú prípravu a nájsť si rýchlo zamestnanie v snahe o osamostatnenie sa, nedostatok financií, nedostatok jazykových zručností, predsudky voči iným kultúram, ako aj všeobecná neochota opustiť svoj domov.

Možnosti a stratégie mladých ľudí ovplyvňujú aj politiku EÚ smerom k mládeži. Zvyšovanie účasti mladých ľudí na krátkodobých a dlhodobých projektoch v zahraničí umožňujú aj vzdelávacie programy EÚ, ako napríklad Erasmus+.

Je potrebné vytvoriť príležitosti pre mládež a rozvíjať jej motiváciu k zapojeniu sa do riešenia globálnych výziev na miestnej a národnej úrovni prostredníctvom mládežníckych aktivít. v oblasti mobility je potrebné podporovať a uznať prínos mobility mládeže a pracovníkov s mládežou a rozvíjať medzinárodnú spoluprácu s cieľom podpory prenosu know-how z iných krajín a zvýšenie kvality práce s mládežou a uvedomovania si prepojenosti medzi lokálnym konaním a jeho globálnym dopadom.

Aký názor majú mladí ľudia na mobilitu, ochranu životného prostredia či globalizáciu?

„Myslím si že, čím viac človek vidí svet, tým viac mu to dá. Zistí, ako sa žije inde a ako veci fungujú. a potom to môže porovnávať. Je dôležité, aby mladí ľudia videli, že je niečo iné ako okolitá dolina.“ **Patrik (24), študent a aktivista**

„Ľudia majú možnosť cestovať, kočujú z jednej svetovej strany na druhú. Globalizácia je super. Vidím v tom aj spájanie národov, kultúr, vytváranie niečoho nového.“ **Mirka (25), pracujúca študentka vysokej školy**

„Moje rodné mesto mi nechýba. Všetci moji priatelia sú rozlezení po svete. Keď som tam, som len s rodinou.“ **Boris (24), podnikateľ**

„Odpadky patria do koša. Tak som bola vychovávaná a doslova na to upozorňujem aj na ulici. Keby to tu tak každý zahadzoval, tak o chvíľku je planéta jeden veľký odpad. Súčasne odporúčam vyšší apel na environmentálne vzdelávanie mladých, lebo kto iný by sa to mal učiť, ak nie deti od útleho detstva?!?“ **Mirka (25), pracujúca študentka vysokej školy**

ZDRAVIE A ZDRAVÝ ŽIVOTNÝ ŠTÝL

Napriek tomu, že 90 % školákov vo veku 11, 13 a 15 rokov hodnotí svoje zdravie ako vynikajúce alebo dobré, takmer každé druhé dievča a každý tretí chlapec trpí najmenej dvoma zdravotnými ťažkosťami minimálne raz za týždeň.

Detská obezita, vzhľadom na jej vysoký výskyt a vážne dôsledky pre zdravie v dospelosti, patrí k najzávažnejším zdravotným problémom. Na Slovensku trpí nadváhou a obezitou až 10 % detí predškolského veku (2 – 6-ročných). Výskyt nadváhy a obezity u detí školského veku (7 – 18-ročných) sa pohybuje od 17 do 26 %, u dievčat od 15 do 23 % v závislosti od veku. Nadváhou alebo obezitou trpí aj každá tretia žena (31 %) a takmer každý druhý muž (49 %) vo veku 18 až 30 rokov.

Doterajšiu skúsenosť s fajčením má viac ako polovica 15-ročných školákov, pričom viac ako tretina fajčí aspoň raz za mesiac a takmer pätina fajčí aspoň raz za týždeň. Takmer každý tretí mladý človek vo veku 18 až 30 rokov je denný fajčiar (39 % mužov, 26 % žien). Viac ako polovica 15-ročných školákov udáva, že konzumovala alkohol aspoň raz v priebehu uplynulého mesiaca, pričom takmer tretina chlapcov konzumuje alkohol aspoň raz za týždeň. Ťažké epizodické pitie v posledných 30 dňoch uviedla takmer polovica školákov, čím sme vysoko prevýšili európsky priemer. Skúsenosti s užitím kanabisu má takmer štvrtina 15-ročných školákov, s užitím iných nelegálnych drog 7 %. Zarážajúcí je fakt, že viac ako 70 % respondentov nemalo problém s kúpou alkoholu vzhľadom na vek, pričom vnímaná dostupnosť marihuany je medzi slovenskou mládežou taktiež veľmi vysoká.

V porovnaní s inými krajinami máme nízky výskyt skúseností s pohlavným stykom u 15-ročných (13 %). Avšak nepoužívanie kondómu, ktoré bolo zistené u 40 % sexuálne aktívnych školákov, predstavuje pomerne vysoké riziko novej nákazy sexuálne prenosnými chorobami.

Vandalizmus, záškoláctvo, fyzické konflikty a šikanovanie medzi žiakmi, ako aj verbálne útoky žiakov voči učiteľom patria medzi najčastejšie a najzávažnejšie vnímané problémy v školách. V roku 2009/2010 viac ako polovica chlapcov a asi pätina dievčat priznala účasť na fyzickej bitke aspoň raz v priebehu uplynulého roka. Za závažný možno považovať dvojnásobný nárast výskytu agresívneho správania u 11- a 13-ročných dievčat v porovnaní s rokmi 2005/2006.

V posledných rokoch zaznamenávame narastajúci počet obetí sexuálneho zneužívania vo virtuálnom svete. So sexuálnymi nárazkami a komentármi na internete má skúsenosť 37 % dievčat a 2 % chlapcov.

Dôležitým nástrojom pre dosiahnutie zlepšenia zdravotného stavu populácie je okrem zdravotnej starostlivosti aj kvalitná a adekvátna preventívna starostlivosť. Slovenská republika v oblasti prevencie a podpory zdravia prijala viacero národných strategických dokumentov, ktoré sú zamerané na kľúčové oblasti verejného zdravotníctva. Pozornosť by sa mala venovať hľadaniu praktických a inovatívnych riešení reálnych a aktuálnych problémov (obezita, nárazové pitie u mladých ľudí, nárast agresívneho správania) a rozvoju partnerstva a medzisektorovej spolupráce na národnej, regionálnej i miestnej úrovni na zabezpečenie účinnejšej koordinácie aktivít.

Aký názor majú mladí ľudia na zdravie či zdravý životný štýl?

„Fajčím, lebo mi to chutí, ale snažím sa obmedziť a prestať. Najmä odkedy chodím do posilňovne... Tiež ma baví sledovať trendy o zdravej výžive, avšak je to mnohokrát finančne nákladné, a preto to selektujem.“ **Pavol (19), študentský aktivista**

„Zdravie vnímam ako veľmi dôležitú vec. Čo sa týka zdravia mojich synov, snažím sa dbať na prirodzený vývoj, napríklad odmietam chodiťky.“ **Alexandra (27), matka na materskej**

„Posilku, squash neberiem ako svoj voľný čas, beriem to ako niečo, čo ma udržuje v rovnováhe.“ **Boris (24), podnikateľ**

„Nad zdravím veľmi nerozmýšlam, lebo ho mám, som zdravý človek. Občas pijem pivo, ale neopijam sa. Fajčiť nefajčím. Športujem málo, ale športujem – bicyklujem, lebo v tom vidím relax. K doktorovi idem, až keď musím. Svet je krásny, kým nebolia zuby. To si človek väčšinou neuvedomuje, ale potom, keď už musí ležať v posteli, tak má zrazu toľko myšlienok v hlave, čo by ešte iné mohol robiť okrem toho.“ **Patrik (24), študent a aktivista**

SOCIÁLNE ZAČLENENIE

Sociálnemu začleneniu predchádza vylúčenie, ktoré je často vnímané aj ako dôsledok nerovného prístupu jednotlivcov či skupín k zamestnaniu, bývaniu, sociálnej ochrane, zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, službám a súčasne aj ako neschopnosť uplatňovať svoje práva a realizovať aktívne občianstvo.

V Slovenskej republike sú najviac ohrozené sociálnym vylúčením deti vo veku do 18 rokov. Ich miera rizika chudoby bola v roku 2012 na úrovni 21,9 %. v praxi to znamená, že takmer každý štvrtý mladý človek do 18 rokov je ohrozený sociálnym vylúčením. Najvyššie riziko chudoby štatistickí zaznamenali u nezamestnaných (44,6 %), domácnosti s tromi a viac deťmi (35,1 %) a v neúplných domácnostiach (27,5 %).

K sociálnemu začleňovaniu neprispievajú ani pracovné príležitosti na vidieku, ktoré sú obmedzené na lokálne pôsobiace firmy s menším množstvom zamestnancov. Mládež z vidieka migruje za prácou, aby unikla chudobe a jej sprievodným javom, vidiek starne. Slovenská republika je krajinou s treťou najpočetnejšou rómskou minoritou v Európe, kultúrne rozdiely medzi minoritou a majoritou taktiež prispievajú k sociálnemu vylúčeniu.

Výrazne ohrozená skupina je mládež v náhradnej rodinnej starostlivosti a mládež v reedukačných domovoch. Napriek tomu, že prístup k obojm skupinám je diametrálne odlišný, obe majú spoločného menovateľa, ktorým je absencia podnetného prostredia a priama angažovanosť rodičov pri výchove detí.

Doteraz sa v kontexte vzdelanostných prekážok zdravotné prekážky spomínali najmä v bezbariérovom prístupe a potrebe integrovaného vzdelávania mládeže s poruchami učenia. v súčasnej dobe je táto cieľová

skupina oveľa širšia. Možnosti ďalšieho vzdelávania pre nevidiacu a nepočujúcu mládež sú len minimálne a často nezohľadňujú špecifiká zmyslového postihnutia.

Je dôležité zmapovať existujúci stav rôznych foriem sociálnych vylúčení mládeže na Slovensku, identifikovať trendy, faktory, podoby a následky sociálneho vylúčenia rôznych skupín mládeže, zmapovať a špecifikovať potreby mládeže vo vzťahu k sociálnemu začleňovaniu. Včasná signalizácia zhoršovania situácia a prognóza potrieb umožní lepšiu a efektívnejšiu prevenciu a intervenciu.

Aký názor na túto tému majú mladí ľudia čeliaci zložitej životnej situácii?

„Život v ústave nie je zlý, postarajú sa o vás vo všetkých smeroch, ale do života vás práve kvôli tomu nepripravujú.“ **Martin (27), zdravotne postihnutý**

„Rád by som sa znovu zamestnal, ale ako Cigán mám pri hľadaní zamestnania určité nevýhody a veľakrát som to dostal pocítiť alebo mi priamo povedali, že oni Cigáni nechcú. Keby som bol biely, mám šancu zamestnať sa oveľa vyššie.“ **Marek (20), príslušník etnickej skupiny**

„Keď som opustil detský domov, už som nebol majster sveta, hrdina, ako som si dovtedy myslel. Ale ved' to je normálne. Myslel som si, že to v živote bude inak, že sa o seba postarám. v prvej robote som vydržal pol roka.“ **Jano (24), bezdomovec**

DOBROVOĽNÍCTVO

Prostredníctvom dobrovoľníctva prispievajú mladí ľudia k rozvoju spoločnosti. Dobrovoľníctvo slúži ako nástroj na zvyšovanie potenciálu mladých ľudí, posilňuje ich solidaritu a účasť na spoločenských aktivitách. Súčasne prispieva k rozvoju potrebných kompetencií, ktoré ich robia atraktívnejšími pre trh práce. Na Slovensku je dobrovoľnícky angažovaných 27,5 % všetkých obyvateľov a 25,7 % mladých ľudí. 15 – 19-roční mladí ľudia prejavujú najmenší záujem o dobrovoľníctvo. Väčšina mladých ľudí sa venuje viacerým dobrovoľníckym aktivitám. Medzi aktivitami prevažuje pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a napĺňania jej poslania. Na druhom mieste je poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici.

Najväčšou oblasťou pôsobenia mladých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je, rovnako ako v prípade celej populácie, oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny. v tejto oblasti pôsobí 28,6 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Druhou najčastejšou oblasťou pôsobenia mládeže sú detské a mládežnícke organizácie, v porovnaní s celou populáciou ide o oblasť, kde je mládež častejšie aktívna. v tejto oblasti pôsobilo 22,6 % mladých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Tretími najčastejšími oblasťami sú kultúra, umenie a ochrana životného prostredia, v ktorých sa angažovalo rovnako 11,9 % mladých dobrovoľníkov.

Výzvou na ďalšie obdobie je zapojenie do dobrovoľníctva čo najviac mladých ľudí z rozličných skupín prostredníctvom vytvárania rôznorodých dobrovoľníckych príležitostí, reagujúcich na aktuálne potreby mladých ľudí a trendy v dobrovoľníctve. Pomôcť by mohli aj špecifické programy pre zapájanie nezamestnaných

ľudí, ľudí s nízkymi príjmami a nízkym vzdelaním, ktoré im umožnia získavanie nových vedomostí, zručností, schopností a skúseností prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít a tým zvýšia ich zamestnateľnosť.

A čo na to mladí dobrovoľníci a dobrovoľníčky?

„Ľudia už nevidia ako hodnoty pomoc cudziemu, nie sú zvyknutí dávať, iba brať a tešiť sa z neúspechov iných, napr. deti sa často smejú iným, keď im niekto ukradne desiatu, zlomí pravítko a pod.“ **Mirka (25), pracujúca študentka vysokej školy**

„Rozvíja ma to aj osobnostne, naučím sa veci komunikovať s inými organizáciami, určite sa mi to zídde aj po škole, budem vedieť, čo mám robiť. Ako komunikovať, kam zájsť. a možno si to dám aj do životopisu.“ **Matúš (18), príslušník židovského etnika**

„V budúcnosti mám plán byť opäť dobrovoľníčkou. Vrátim sa k tomu určite, je to vec, ktorá ma naplňuje.“ **Oľga (26), migrantka**

„Mladí ľudia potrebujú zažiť dobrovoľníctvo, iba tak sa môžu pre neho nadchnúť. Ja sám som dobrovoľník, ale do politiky sa nechcem angažovať.“ **Štefan (24), mladý vidiečan**

PRÁCA S MLÁDEŽOU

„Práca s mládežou je cieľavedomá činnosť, ktorá reaguje na potreby mladých ľudí a vedie k pozitívnemu rozvoju ich osobnosti. Je založená na princípe dobrovoľnej účasti mládeže, partnerského prístupu a vzájomného rešpektu. Jej úlohou je prispievať k zrelosti, nadchádzaniu životného smerovania a sebapoznania jednotlivca aj skupiny. Realizujú ju pracovníci odborne pripravovaní na túto činnosť.“

Takto definovaná práca s mládežou, ktorá stále existuje a má svoju históriu siahajúcu do minulého storočia, nie je verejnosťou vnímaná ako forma vzdelávania a výchovy vo voľnom čase, ale často je považovaná len za zábavu a relax s deťmi a mládežou. Práca s mládežou na Slovensku sa spája najmä s občianskymi združeniami, nadáciami a neziskovými organizáciami. Podľa informácií Ministerstva vnútra SR na Slovensku existuje 340 detských, 68 študentských, 132 mládežníckych, 175 vysokoškolských organizácií. Tie dopĺňajú rôzne iné mimovládne organizácie (vrátane informačných centier mladých) v počte 1 074. Spolu je to 1 789 registrovaných organizácií, ktoré svoju činnosť orientujú na deti a mládež. Organizovať mladých ľudí v týchto štruktúrach sa pohybuje medzi 10 – 15 %. Veľkým potenciálom v tejto oblasti disponujú aj centrá voľného času ako jediný typ zariadenia, ktoré zostalo ako štruktúra z pôvodného systému práce s mládežou pred revolúciou v roku 1989. Súčasný systém (predovšetkým financovania) im neumožňuje venovať sa skupinám mládeže nad 15 rokov.

Neformálne skupiny sú pomerne novým hráčom v oblasti práce s mládežou. Skupina ľudí, ktorá má záujem realizovať projekty, má možnosť utvoriť zoskupenie v podobe neformálnej skupiny. Niekedy

sa nazývajú aj občianske iniciatívy. Cieľovou skupinou práce s mládežou sú takmer 2 milióny mladých ľudí do 30 rokov, z ktorých väčšina má priemerne 4 hodiny voľného času počas pracovného dňa. Tento čas je možné využiť na rôzne aktivity, ktoré môžu prispieť ku kvalitnejšiemu životu mládeže a k nadobudnutiu rôznych nových kompetencií, dôležitých nielen pre aktívny občiansky život, ale aj pre uplatnenie sa na trhu práce.

V posledných rokoch sa uskutočnili viaceré aktivity zamerané na „uznanie“ práce s mládežou s cieľom získať oficiálny „status“ pre viaceré aspekty práce s mládežou (napr. uznanie profesie pracovníka s mládežou, akreditáciu programov). Zákon o podpore práce s mládežou vytvára podmienky pre politické uznanie práce s mládežou, ako aj pre poskytovanie finančných zdrojov pre túto oblasť. Postupné zlepšenie je badateľné aj u samotných poskytovateľov a účastníkov, ktorí sú si viac a viac vedomí prínosu a významu svojej práce.

Je potrebné zvážiť transformáciu centier voľného času alebo vytvorenie ďalšieho typu subjektu – moderných centier mládeže, ktoré by sa zameriavali aj na znevýhodnené skupiny mladých ľudí, neboli by limitované zdrojmi na aktivity pre mladých ľudí len do 15 rokov a viac by využívali neformálne vzdelávanie na rozvoj osobnosti mladých ľudí.

Mládež ako skupina je ovplyvňovaná opatreniami rôznych ministerstiev a samosprávnych orgánov. Oproti Nemecku alebo Srbsku, kde existuje ministerstvo zaoberajúce sa komplexne mládežou, sú podmienky na Slovensku výrazne nepriaznivejšie.

Práca s mládežou, ako špecifická forma pôsobenia na mladých ľudí, je úzko viazaná len s agendou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, ale je treba naďalej posilňovať v tejto oblasti medzirezortnú a medzisektorovú spoluprácu.

MLADÍ ĽUDIA SAMI O SEBE

„Spoločnosť verzus mladí ľudia? Slovensko ako krajina starne, a čo som si všimol, tak staršia generácia vníma mladých ako niečo strašné.“ **Boris (24), podnikateľ**

„Mám pocit, že keby som bol niekde v zahraničí, zarábala by som si sám na seba a vedel by som sa sám o seba postarať, vtedy by som sa cítil ako dospelý.“ **Marek (20), príslušník etnickej menšiny**

„Dlho som bola decko, ale teraz, ako mám deti, tak som dospelá, cítim tú zodpovednosť za nich. No stále sa cítim mladá. Takže tak pol na pol.“ **Alexandra (27), matka na materskej dovolenke**

„Určite sa necítim ako dospelý. Ja na to čakám po škole. Všetko ešte príde a na všetko človek dostane odpovede. Dospelosť príde so skúsenosťou.“ **Matúš (23), študent a umelec**

„Mladí to majú ťažké. Mládež je dosť podceňovaná a nie je tak podporovaná, či už zo strany štátu alebo starších ľudí, ktorí vyrastali v iných podmienkach. Bol by som rád, ak by každý robil naozaj to, čo ho baví a čo ho zaujíma. Aby si potom mohli ľudia povedať, že to bolo super a všetko malo zmysel.“ **Štefan (24), mladý vidiečan**

ODKIAĽ VIEME, AKO SA MLADÝM ĽUÐOM NA SLOVENSKU ŽIJE?

Určite nie je možné poskytnúť vyčerpávajúci a úplný obraz o živote mladých ľudí v širokom kontexte tém, ktoré tvoria obsah tejto publikácie a Správy o mládeži 2014. Cieľom tejto publikácie je prezentovať len jej najdôležitejšie zistenia. Garantom tvorby Správy o mládeži je Odbor mládeže a komunitárnych programov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a tvorbu textov koordinovala organizácia IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže.

Správa o mládeži 2014 vznikla na základe informácií o postavení mládeže v Slovenskej republike, ktoré boli získané z výskumov a prieskumov. Expertné podklady k správe posúdili členovia deviatich pracovných skupín (v súlade s kapitolami správy), ktorými boli zástupcovia orgánov štátnej a verejnej správy, zamestnávateľov a mimovládnych organizácií, aktívnych v príslušnej oblasti, ako aj experti,

výskumníci a mladí ľudia. Vznikol tak podklad pre diskusie s mladými ľuďmi a zástupcami relevantných inštitúcií vo všetkých regiónoch Slovenska. Tak malo viac ako 500 z nich možnosť vyjadriť osobný názor na obsah Správy o mládeži 2014, ako aj požiadavky na ciele Stratégie Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020.

Výroky mladých ľudí, ktoré ilustrujú zistenia správy, pochádzajú z osobných stretnutí a rozhovorov (2013) s pätnástimi mladými ľuďmi z rôznych skupín mládeže: podnikatelia, umelci, aktivisti, bezdomovci, migranti, príslušníci rôznych etnických menšín, zdravotne postihnutí, mladí ľudia z náhradných rodín a z detských domovov a ďalší.

Celé príbehy mladých ľudí pod názvom
Mládež 2014 v príbehoch a úplné znenie Správy o mládeži 2014 nájdete na www.iuventa.sk

IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže je príspevková organizácia priamo riadená Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Pripravuje a riadi množstvo zaujímavých programov a projektov pre mladých ľudí, pracovníkov s mládežou a ľudí zodpovedných za mládežnícku politiku. Snaží sa o to, aby mladí ľudia poznali svoje možnosti, boli aktívni a pracovali na sebe tak, aby boli raz úspešní a uplatnili sa na trhu práce. IUVENTA vychováva mládež k ľudským právam, podporuje rozvoj dobrovoľníctva, vzdelávacie programy a tiež mladé talenty.

IUVENTA je realizátorom národných projektov v oblasti práce s mládežou KomPrax – Kompetencie pre prax a PRAKTIK – Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou, ktoré sú podporené z Európskeho sociálneho fondu. Zároveň administruje Programy pre mládež na roky 2014 – 2020 MŠVWaŠ SR, je národnou agentúrou Programu EÚ Erasmus+: Mládež v akcii a národným partnerom európskej informačnej siete pre mládež Eurodesk.

Kontakt: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže

Búdková 2

SK-811 04 Bratislava 1

tel.: (421-2) 59 29 61 12

fax: (421-2) 59 29 61 23

e-mail: iuventa@iuventa.sk

web: www.iuventa.sk, www.facebook.com/iuventa